

ja tõsisel maastikul nagu Kagu-Kamerun 1908. aastal *beka't* vaja olnudki. Paljas nälg võis põhjustada algse ülekandumise.

98

Nelikümmend kaheksa kilomeetrit lõuna pool Mambele teedesõlmena tuntud ristteel, kus kolm üksteise otsa laotud veoautokummi ringteed märgistavad, sõime väikeses sööklas petrooleumlambi valgel õhtueineks suitsutatud kala (nii ma vähemalt lootsin) maapähklikastmes ja jõime kõrvale sooja Muntzigi õlut. See juhtus olema see paik, kus Karl Ammann nägi veoautokapoti alla topitud šimpansikäsi. See oli ka üks neist kohtadest, mida mainis Brandon Keele oma teadustöös, mis rääkis HIV-1 šimpansidelt pärinemisest. Siitkandist pärit šimpansiväljaheite proovid näitasid viiruse kõrget esinemissagedust selle kõige saatuslikumas vormis. Kusagil väga lähedal oli aidsipandeemia nullpunkt.

Pärast õhtusööki läksime kaaslastega välja ja imetlesime taevast. Ehkki oli laupäeva õhtu, ei andnud Mambele teedesõlme tulled just palju valgust ning vaatamata nende tuhmile helendusele ei näinud me mitte ainult Suurt Vankrit, Orioni vööd ja Lõunaristi, vaid isegi Linnuteed, mis kaardus meie kohal nagu suur helendav vöö. Sa tead, et oled kolkas, kui galaktikat võib näha isegi selle keskuses.

Kaks päeva hiljem kohtusin ligiduses asuva Lobeke rahvuspargi peakorterit tagasihoidlikus hoones pargi kuraatori ja direktori, meeldivald kiila mehega, kelle nimi oli Albert Munga. Tal oli seljas lilleline särk ja (sellega mitte kokku sobivad) lillelised püksid. Ta

istus mitu minutit eemalviibivalt oma laua taga, tõstes pabereid ümber, enne kui soostus vastu tahtmist mulle tähelepanu pöörama, ja siis paistis ta mõnda aega minu šimpanse puudutavatesse küsimustesse jahedalt suhtuvat. Kontor oli tugevalt konditsioneeritud; kõik selles oli jahe. Aga poole tunni pärast soojenes hr Munga üles, muutus vabamaks ja hakkas jagama oma andmeid ja muresid. Pargi suurte ahvide (šimpanside ja gorillade) populatsioon oli 2002. aastast alates järsult langenud, rääkis ta mulle: umbes 6300 loomalt ligikaudu 2700ni. Probleemiks olid äriaga tegelevad salakütid, ja tema hinnangul tulid nad peamiselt üle pargi idapiiri, üle Sangha jõe, mis juhtumisi on ka Kameruni kagupiir. Teisel pool Sanghat asub Kesk-Aafrika Vabariik ja veidi kaugemal Kongo DV, kaks riiki, mis kahe viimase aastakümne jooksul on olnud tuntud mässude ja sõja poolest. Need poliitilised konfliktid tõid regiooni sõjaväerelvi (eriti Kalašnikove), mis muutis loomade kaitsmise tunduvalt keerukamaks. Hästirelvastatud salaküttide jõugud tulevad üle jõe, niidavad maha elevant ja kõike muud, mis silma hakkab, lõikavad elevantidelt võhad ja liha, raiuvad maha ahvide pead ja jäsemed, võtavad väiksemad olendid terves tükis ja põgenevad üle vee tagasi. Või laevatavad nad oma sõjasaagi mööda jõge all. „Sangha jõel käib tohutu ulukilihaliiklus,” rääkis Munga, „ja selle sihtkoht on Ouesso.” Ouesso linn, ligi 28 000 elanikuga jõesadam kohe pärast Kongo piiri, on Sangha ülemjooksu peamine kaubanduskeskus. See oli ka minu sihtkoht, ja mitte sugugi juhuslikult.

Hr Munga kontori ees tegin koridoris peatuse, et vaadata väigaste illustratsioonide ja prantsuskeelse hoiatusega plakatit: *LA DIARRHEA ROUGE TUE! Punane diarröa tapab! Esmapiilgul arvasin, et see viitas Ebolale, aga ei. „Grand Singes et VIH/SIDA“* seisis peenemas kirjas. SIDA on prantsuskeelne akronüüm aidsile ja VIH on HIV. Multifilmilikud, aga mitte naljakad joonistused kujutasid karmi mõistujuttu ahvide liha ja *la diarrhée rouge*’i va-

helisest seosest. Viivitasin seal just nii kaua, et mulle jõudis kohale, kui kummaline see on. Kõikjal mujal maailmas võis näha, kuidas aidsiteemalistes infomaterjalides hüüti: *Harrasta turvalist seksi! Kasuta kondoomi! Ära korduvkasuta süstlaid!* Siinne sõnum oli: „*Ära söö ahve!*“

Me sõitsime mööda taimedest moodustuvate seinte vahel asuvat mudast rada edasi, ikka kaugemale Kameruni kagukiilu. Riigi lõunapiiri moodustab Ngoko jõgi, lisajõgi, mis itta voolates liitub Sangha jõega. Kohaliku pärimuse kohaselt on Ngoko Aafrika üks sügavamaid jõgesid, aga kui see nii on, peab selle all olema järsk mäekurd, sest see on vaid umbes 73 meetri laiune. Jõudsime selleni keskpäeva paiku, sisenedes linna nimega Moloundou, mis oli jõe kohal kõrguvatel küngastel laiuv kasimata koht. Igast hea vaatega kohast Moloundous oli Kongo DVd üle vee hästi näha – olles piisavalt lähedal, võisime vaikselt öhtul kuulda, kuidas illegaalsete raidurite kettsaad seelses pimeduses töötasid. Nagu mulle öeldi, langetasid salaraidurid puud otse vette, sidusid parvedeks ja ujutasid Ouessosse, kus saekaatri pidaja nende eest küsimusi esitamata maksis. Jälle Ouesso: väljaspool seadust olev kaubajaam. Seal polnud valitsust, polnud seadusi, ei mingeid puidukontsessionääre, kes oleksid oma huve kaitsnud – nii väitis igatahes kõlakas siinpool. Me olime jõudnud piirialale, mis oli endiselt veidi metsik ja hägune.

Järgmisel hommikul vara läksime turule ja vaatasime, kuidas müüjad oma kaupu kenadesse kuhjadesse ja rividesse sätivad: kohalikud maapähklid, kõrvitsaseemned ja aafrika õlipalmi viljad, küüslauk ja sibulad, kassaavamugulad, jahubanaanid, hiidmaod, suitsust mustad kalad ja lihatükid. Hoidsin diskreetselt lihalettidest eemale, jättes Neville'i ja Maxi uurima, mis saadaval oli. Peamiselt oli tegu suitsutatud kabrikutega, leti peal müüdavast ahvilihast polnud märkigi, ja nagu üks müüja Neville'ile ütles, oli isegi soomuslooma hooaeg läbi. Seda ma olingi oodanud. Mis-

ki nii väärtuslik nagu šimpansiliha vahetab omanikku privaatselt, arvatavasti eelneval kokkuleppel, ja seda ei veeta avalikule turule.

Moloundoust allavoolu on Kameruni viimane eelpost Ngoko jõel Kika, suure tehasega metsaraielinn, mis pakub tööd ja majutust sadadele meestele ja nende peredele ning porist maandumisrada selle juhtivale eliidile. Jõeäärset otseteed linna ei viinud (miks pidanukski, sest jõgi *ongi* tee), seega tegime tagasitiiru sisemaale, et sinna pääseda. Kikasse jõudes läksime kohe politseijaoskonda, väikesesse jõe lähedal asuvasse sarasse, mis toimis ka immigratsioonipunktina; Ekeme Justini nimeline politseiametnik virgus, tõmbas selga kollase T-särgi ja viis minu ja Maxi jaoks läbi vajaliku formaalsuse: lõi meie passidesse templi *sortie de Cameroon*. Siin pidime riigist lahkuma. Pärast templit panemise eest tasu saamist muutus politseinik Justin meie suureks sõbraks ja võõrustajaks ning pakkus politseipunkti kõrvale telgikohta ja abi paadi leidmisel. Ta läks koos universaalse asjaajaja Neville'iga linna ja päikeseloojanguks olid nad organiseerinud päramootoriga üheksameetrise piroogi, mis oli võimeline mind ja Maxi Ouessose viima.

Järgmisel hommikul olin kell viis üleval, pakkisin telgi, ja olin innukas pöörama uut lehekülge sellel tuuril, et suunduda tagasi Kongosse. Siis ootasime hommikuse tugeva vihma käes. Lõpuks tuli meie paadimees, loid noor mees Sylvain, seljas rohelised dresid ja jalas plätud, et paigaldada paadile päramootor ning piroogist vesi välja kühveldada. Laadisime asjad paati, katsime varustuse presendiga, et kaitsta seda pikaleveninud uduvihma eest, ja pärast sooja hüvastijattu ustavate Neville'i ja Moïse ning politseinik Justiniga asusime teele, sattudes Ngokol tugevase voolu. Pöörasime paadinina allajõge. Loomulikult oli minu jaoks selle reisi suurim eesmärk Lõikehaavaga Küti hüpotees. Tahtsin näha HIV-1 algalikast reisimise marsruuti ja kujutada ette selle teekonda.